

DET TEOLOGISKE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

1. INTRODUKTION

Af Marie Vejrup Nielsen, adjunkt, ph.d.; Jørn Borup, centerleder, lektor, ph.d. i Religionsvidenskab; og Lene Kühle, lektor, ph.d. i Religionsvidenskab

Danskerne er meget interesserede i religion. Det er tydeligt ud fra mængden af artikler, debatter, tv-programmer og websider som handler om religion. Om danskerne så også er meget religiøse er en helt anden diskussion, men religion er i dag tydeligvis langt synligere i det offentlige rum end for år tilbage. Men hvad ligger der i denne synliggørelse af religion? Et sted hvor religion er meget synlig er på nettet. Når danskerne i dag skal have viden om religion, starter de sandsynligvis med at søge på Google. Ph.d.-studerende [Henrik Reintoft Christensen og adjunkt Marie Vejrup Nielsen](#) har undersøgt danskernes interesse for religion netop gennem søgeord på Google. Når danskerne søger på dåb, søger man også ofte på mad, indbydelser og gaver, og når der søges på Folkekirke søger man også på udmeldelse. Henrik Reintoft Christensen og Marie Vejrup Nielsen foreslår på det grundlag, at man kan benytte GoogleTrends til at spå om religion fremover. Den voldsomme vækst i søgninger på Folkekirken sammen med ord som udmeldelse passede i hvert fald på en reel stigning af antallet af udmeldinger fra Folkekirken.

Men på hvilke måder er religionerne selv synlige på internettet? Finder man, hvad man leder efter, når man søger information om en konkret religion på nettet? I forhold til de godkendte trossamfund leverer nettet kun i et vist omfang varen, hævder Ph.d.-studerende [Peter Fischer-Nielsen](#). Det er ikke alle godkendte trossamfund, der har hjemmesider og de der har, udnytter langt fra de muligheder, som nettet giver. Få er gået udover web 1.0's muligheder for information og invitation til web 2.0's muligheder for involvering. Peter Fischer-Nielsen mener, at mange religiøse organisationer er bange for at miste kontrollen over budskaberne på hjemmesiden, hvis de tillader for meget brugerinvolvering. Men alene det at være til stede på internettet betyder et kontroltab. Googler man "Jehovas Vidner", er det således karakteristisk, at man først kommer ind på siden fra Wikipedia. Efter Jehovas Vidners officielle hjemmesider er der sider fra bl.a. Støttegruppen for tidligere Jehovas Vidner, Landsforeningen af Bøsser og Lesbiske og Kristeligt Dagblad. At være på nettet med en informativ hjemmeside betyder ikke, at man kontrollerer informationerne.

Professor [Stig Hjarvard](#) beskriver medialiseringen af religion. Medialisering betyder, at medierne har udviklet sig til en selvstændig institution, som styres af sin egen logik. Medialiseringen af religion betyder, at folk ikke længere blot modtager deres religiøse viden fra kirken, søndagsskolen eller religiøse blade, men at formidlingen af religion i høj grad sker gennem medierne og på mediernes præmisser. Medialiseringen betyder, at religion kan forandre sig, fordi religiøse autoriteters udfordres af mediernes formidling af viden om religion. Stig Hjarvard nævner som eksempel på dette en undersøgelse foretaget af Zapera i 2006, hvori 31,5 % af de adspurgte var tilbøjelige til at tillægge fortolkningen af kristendommen som fremføres i Dan Browns *De Vinci Mysteriet* vægt, selvom stort set ingen forskere eller præster vil tillægge en sådan litterær konstruktion videnskabelig værdi overhovedet.

Migrantmenigheder i vækst – Folkekirken i tilbagegang

Religion på nettet er en måde, religion er synlig på, men religion i Danmark er også blevet mere synlig på en anden måde. Siden 1999 er antallet af godkendte trossamfund vokset fra 62 til 104 [1] med samlet set 6-700 menigheder. Det er migranterne, kristne og muslimer, der står for den mest mærkbare stigning i antallet af trossamfund i Danmark. Mens kristne menigheder af forskellig observans traditionelt har udgjort majoriteten af trossamfund, er det grupperne med medlemmer af anden etnisk oprindelse, der mest markant har vokset i antal. Sekretariatschef [Jørgen Skov Sørensen](#) præsenterer resultaterne fra en undersøgelse, som Det Mellemkirkelige Råd har lavet i samarbejde med Kirkernes Integrationstjeneste. Undersøgelsen dokumenterer en vækst på op mod 40 % blandt kristne migrantmenigheder (www.migrantmenigheder.dk)

DET TEOLOGISKE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

og samme tendens kan man se i nærværende undersøgelse. Det er sandsynligvis også væksten blandt immigranter, der ligger bag katolikernes fremgang i medlemsantal på 10 %. Antallet af muslimske trossamfund er de sidste ti år fordoblet, og inkluderer man muslimske grupper uden status som trossamfund, er antallet fire-doblet. Blandt buddhister og hinduer er billedet det samme. Mange etnisk danske grupper med interesse i yoga, meditation og østens spiritualitet blev dannet i 1980'erne og 1990'erne, og det meget løst definerede medlemstal synes nogenlunde stabilt blandt disse mange, små grupper. Til gengæld har indvandring fra Indien, Sri Lanka, og Thailand betydet, at den etnisk asiatiske religiøsitet langt overstiger den etnisk danske Østen-inspirerede spiritualitet, hvis man måler i antal medlemmer. Tager man også grupperne uden status som trossamfund med, er forholdet til disse op mod 80-20 i procent, i de etnisk asiatiske gruppers favør.

Som Det Danske Pluralismeprojekt tidligere dokumenterede, er Danmark på sin vis blevet multireligiøst. Det skyldes nye forgreninger af kristne grupper fra det "hjemlige miljø". Men forandringen i både antal og udtryk er mest markant fordi, der er kommet flere hertil udefra. Denne vækst i udviklingen udefra kan sættes i forhold til udvikling i medlemstal i det største trossamfund i Danmark, den evangelisk-lutherske kirke. Lektor [Peter Lodberg](#) ser i sin artikel i denne udgivelse nærmere på Folkekirkens tal. Folkekirken har inden for de sidste 10 år mistet godt 1 % af sine medlemmer, ikke så meget fordi folk melder sig ud, men primært fordi, at 'kun' 73 % af børn der bliver døbt, mens omkring 90 % af de afdøde var medlemmer af Folkekirken. Man kan derfor sige, at medlemsfaldet snarere skyldes, at folk ikke vælger Folkekirken *til* for deres børn, end at de vælger den *fra*. Medlemstallet i Folkekirken er i perioden 1999-2009 faldet med 47.736 personer, men medlemsfaldet skyldes ikke indvandrere og efterkommere. Faktisk stiger antallet af medlemmer af Folkekirken, som er indvandrere eller efterkommere, fra 33.179 i 1999 til 39.105 i 2009. Stigningen er størst for indvandrere og efterkommere fra vestlige lande (fra 30.689 i 1999 til 35.209 i 2009), men antallet af folkekirkelige medlemmer fra ikke-vestlige lande er steget fra 2490 i 1999 til 3896 i 2009. Selvom indvandrere og efterkommere altså bidrager til Folkekirkens samlede medlemstal, vil flertallet af indvandrere og efterkommere, også selvom de er kristne, ikke være medlemmer af Folkekirken. Det er netop dette, der er pointen i artiklen af Jørgen Skov Sørensen, sekretariatschef for det Mellemkirkelige Råd. På grundlag af en større kortlægning beskriver han fænomenet 'migrantmenigheder', det vil sige menigheder af "mindst 10 personer der jævnligt mødes og fejrer kristen gudstjeneste/messe på et andet sprog end dansk ved en præst eller leder, der ikke er etnisk dansk".

Antallet af migrantmenigheder er i løbet af de sidste 4 ½ år steget eksplosivt fra ca. 145 i 2004 til ca. 212 i 2008. Væksten i migrantmenigheder, hvor af mange enten tilslutter sig et godkendt trossamfund eller selv ansøger om godkendelse, er en vigtig udvikling der peger på fortsat forandring af organiseret religion i Danmark. Også blandt de muslimske grupper ses en stigning i antallet af godkendte trossamfund. Lektor [Lene Kühle](#) beskriver i sin artikel i årbogen, hvordan antallet af godkendte muslimske menigheder er firedoblet inden for de sidste ti år, således at ca. halvdelen af danske moskeer i dag er godkendte muslimske menigheder. Modsat de kristne menigheder, som i høj grad benytter godkendelsen som en mulighed for at opnå status som fradragsberettiget i forhold til ligningslovens § 8A og § 12, så benytter kun få af de muslimske menigheder de økonomiske fordele forbundet med anerkendelsen. Så selvom de muslimske trossamfund gennem godkendelse kan siges at have trådt et skridt hen i retningen af positionen som etableret religiøs minoritet på linje med frikirkerne og det Mosaiske Trossamfund, så mangler der endnu et par skridt.

Mange religiøse grupper i Danmark opfatter etableringsfasen som besværlig og ofte bureaukratisk. Det er besværligt at finde lokaler, og det kræver nogen tid for at kunne fungere stabilt som en organisation. Stigning i antallet af godkendte trossamfund, såvel kristne migrantmenigheder som muslimske, buddhistiske og hinduistiske menigheder, siger derfor også noget om integrationsprocessen. Mange vælger at ansøge om status som trossamfund for at få blåstempling som "rigtig dansk" religiøs gruppe på lige fod med andre, godkendt af den danske stat, og genkendelig og på papiret accepteret i det offentlige rum. At få forkyndervisum til den religiøse specialist – præsten, imamen, munken – kan dog også være et mål i sig selv i opnåelsen af status som trossamfund. Megen praksis og identitet vil i en eller anden forstand være forbundet med en sådan, og ligesom etableringen af en etnisk afgrænset kirke, moske eller tempel, kan også

DET TEOLOGISKE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

institutionaliseringen af en fastansat religiøs specialist ("forkynder") kunne opleves som symbol på etableringen af religionen i dansk kontekst. At flere af disse har søgt og fået status som trossamfund er tegn på, at de er blevet "danske". Det er ikke et krav for religiøse grupper i Danmark, at de ansøger om at blive godkendt. Når en religiøs gruppe bliver et godkendt trossamfund betyder det, at blive en del af det offentlige rum. Stigningen af antallet af godkendte trossamfund betyder således, at flere trossamfund er blevet offentlige. Man kan også sige, at de religiøse minoriteter er blevet mere synlige.

Men hvad betyder det egentlig at være et godkendt trossamfund, og hvad er et anerkendt trossamfund? Ph.d.-studerende [René Dybdal Pedersen](#) præsenterer i sin artikel, hvad man bør vide om de juridiske forhold, der gør sig gældende for de godkendte/anerkendte trossamfund. Kirkeministeriet har fremført, at de ikke mener, at man bør skelne mellem de anerkendte og de godkendte trossamfund og vi har valgt at følge dette, således at både de anerkendte og de godkendte trossamfund benævnes som 'godkendte'.

Tal om religion

Hvor uigennemskuelige de end måtte være, er tal dog altid interessante for forskerne. Men af samme grund må de ikke stå alene. De må sættes ind i en sammenhæng, og en sådan tilbyder vi her i årbogen *Religion i Danmark 2009* på to måder. For det første via de korte kommentarer, der er knyttet til hver af de hovedgrupperinger vi har samlet trossamfundene i. For det andet gennem fem korte artikler fra eksperter inden for forskellige områder, der allerede er blevet nævnt.

Men hvad ved vi egentlig om religionen i Danmark i dag? Hvordan ser virkeligheden ud bag de mange udsagn om religiøse gruppers vækst eller tilbagegang? Hvilke trossamfund findes der inden for Danmarks riges grænser, og hvordan udvikler de sig? Hvem bliver der flere af og hvem bliver der færre af? Hvor holder de til, hvordan praktiserer de deres religion? Disse spørgsmål spiller både ind på de store spørgsmål om samfundets udvikling, sådan som de stilles af politikere og i medierne. Men de har også stor betydning for forskernes mulighed for at bidrage til forståelsen af, hvordan religion ser ud i samtidens Danmark i. I nogle lande findes der vældig gode oplysninger om organiseringen af religion, i andre lande ved man mindre. Danmark hører klart til den sidste kategori, og det gør det vanskeligt at afprøve eksisterende teorier om religion i samtiden, men også at bringe forskningen videre med teoretiske nybrud: Følger udviklingen i Danmark fx den udvikling, der er dokumenteret i USA, at kristne kirker i højere grad etableres som lokale uafhængige kirker uden tilknytning til en større landsdækkende organisation (*denomination*)? Og vil migrantreligioner over tid tilpasse deres aktiviteter og organisation så de kommer til at ligne de 'gamle' trossamfund? Så hvis alle amerikanske religiøse samfund skal have et suppekøkken og en årlig barbecue, hvad hører da med til at være en religion i Danmark?

Statistik om religion er et bidrag til at belyse alle de spørgsmål, der presser sig på. Vi har kort og godt brug for tal til at dokumentere og underbygge eller afkræfte teorier såvel som myter og påstande om, hvordan religionen ser ud i Danmark i dag.

Folkekirken er langt den største religiøse organisation i Danmark. Da der imidlertid offentliggøres grundlæggende statistik om Folkekirken hvert kvartal, har vi valgt kun på et enkelt punkt at indsamle selvstændige tal om denne, nemlig i forhold til medlemstallet blandt indvandrere og efterkommere. Det betyder langt fra, at man ikke kunne indsamle yderligere statistik om dette store område. Der offentliggøres således hverken tal for kirkegang, nadvergæster eller særskilt statistik om de 40 valgmenigheder, der eksisterer inden for Folkekirken.

DET TEOLOGISKE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

Sådan har vi gjort

Vi har i årbogen *Religion i Danmark 2009* valgt at fokusere på tal, som ellers er vanskeligt tilgængelige, nemlig opdateringer af oplysninger om godkendte og anerkendte trossamfund i Danmark 2009. Disse oplysninger blev i perioden 1984- 2001 offentliggjort i *Kirkestatistikken*, men ophørte med at være en del af Danmarks Statistiks data i 2001, og dermed forsvandt en vigtig kilde til forståelsen af, hvordan udviklingen af religion i Danmark ser ud. Uden disse tal kan man ikke se, om der bliver færre eller flere kristne, muslimer, buddhister eller medlemmer af mere specifikke grupper som FornSidr. Det er nødvendigt at samle tal, der dækker en lang årrække for at kunne sige noget generelt om tendenser i bredere perspektiv. Denne webpublikation ønsker at bidrage netop til dette med etableringen af nødvendige, regelmæssigt opdaterede tal.

Årbogen har begrænset sig til at se på godkendte/anerkendte trossamfund af to årsager. For det første fordi vi dermed har mulighed for at sammenligne tallene fra tidligere statistik på disse grupper med de nye tal fra årbogen. Men også fordi disse, pga. den tilknytning de har til den danske stat gennem godkendelsen, burde være relativt nemme at komme i kontakt med og villige til at levere de oplysninger, vi efterspørger. Dette betyder naturligvis, at tallene i denne årbog ikke beskriver alle religiøse grupperinger i Danmark. Men som det fremgår af listen over godkendte/anerkendte trossamfund er der tale om en signifikant mængde af forskellige religiøse grupperinger. Af de 325 kirker organiseret i Frikirkenet er over 80 % godkendte trossamfund (ca. 270) (se www.frikirkenet.dk). For muslimernes vedkommende udgør de godkendte trossamfund knap halvdelen af moskeerne, mens kun en sjettedel af de buddhistiske grupper har status som godkendt trossamfund. Nogle kan ikke opnå denne status, andre har slet ikke ambitionerne om det, men uanset motiver og baggrunde giver overblikket over de godkendte trossamfund dog et vist grundlag for at sige noget generelt om religiøse organisationer i Danmark i dag.

Vi har været interesseret i at indsamle ret konkrete oplysninger om de religiøse trossamfund, så vi har kunnet sammenligne dels grupperne imellem, dels med Danmarks Statistiks tidligere data. Vi har først og fremmest spurgt til medlemstal for at få et bud på omfanget af personer, der er relateret til grupperne. Antal bygninger (kirker, templer, moskeer og centre) siger både noget om gruppernes grad af institutionalisering og økonomisk formåen, men er også udtryk for den geografiske spredning. Mange befinder sig i hovedstadsområdet og i de større byer, men også provinsen bidrager til det religiøse landskab. Antal religiøse specialister (præster, imamer, munke) er ikke nødvendigvis udtryk for gruppernes størrelse, men siger alligevel noget om den vægt, der lægges på at have sådanne, og ikke mindst om mulighederne for at have dem. Især migrantmenigheder kan have interesse i at have religiøse ledere tilknyttet fra deres hjemland, men der kan også være problemer med at få sådanne ledere til Danmark. Den religiøse praksis har vi spurgt ind til ved at få estimerede tal for deltagere til ugentlige ceremonier/gudstjenester og årets vigtigste højtider, til religionernes vigtigste overgangsritualer, herunder begravelser/kremationer. Vi har pr telefon og/eller e-mail kontakttet (ofte gentagne gange) de formodede kontaktpersoner i alle de enkelte grupper for at få deres egne bud på tallene. Hvis trossamfundet opgiver de relevante oplysninger på en hjemmeside, har vi benyttet disse. I de tilfælde hvor det ikke er lykkedes os at få aktuelle tal fra trossamfundet og oplysningerne ikke kan findes på en hjemmeside har vi, i videst muligt omfang inddraget oplysninger andetsteds fra. Det gælder især for de muslimske trossamfund, hvor data i mange tilfælde stammer fra Lene Kühle projekt *Moskeer i Danmark*, hvor oplysninger er indsamlet i 2004/5. For nogle af migrantkirkerne stammer oplysningerne fra Birthe Munck-Fairwood *Andre Stemmer* fra 2004, samt fra Kirkernes Integrations Tjeneste (www.kit-danmark.dk).

Indsamling af data og analyse af disse har givet nogle interessante indblik i vanskelighederne ved at samle tallene. En række trossamfund er nedlagt. Det drejer sig fx om Kulturforeningen for folk fra Irak, København NV, Sikhfoundation i København og The Brethren i Hellerup. Mange havde siden sidste registrering skiftet navn eller adresse: Nazarærens Kirke er blevet til det mere mundrette Greve Frikirke, men har beholdt

DET TEOLOGISKE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

tilknytning til Church of the Nazarene, mens Aars Frikirke efter i en årrække at have været tilknyttet den internationale Vineyard bevægelse, nu atter står som en selvstændig frikirke. Nogle kirker er blevet slået sammen. Det drejer sig bl.a. om Guds Menighed i Højbjerg, som gennem en sammenslutning med Saronkirken, en menighed inden for Det Danske Missionsforbund er blevet til Saralystkirken, selvom man vedbliver med at have relationer til det internationale *Church of God*. Ligeledes har Kristent Fællesskab i Nordsjælland valgt at afbryde samarbejdet med Kristent Fællesskab i København og indtræde i pinsekirken under navnet Frikirken Hillerød. Der er også eksempler på menigheder, hvor uenigheder truer med at sprænge menigheden. Det gælder på en særlig dramatisk måde for sikh-templet Gurdwara Siri Guru Singh Sabha, hvor interne uenigheder har ledt til masseslagsmål og en verserende retssag.[2]

Vi har kontaktet alle de godkendte trossamfund, som Familiestyrelsen nævner på sin hjemmeside. Det er lykkedes os at finde kontaktoplysninger på stort set alle, men enkelte bl.a. Sathya Say Baba og Yeshuat Tsion, Den Messianske Synagoge i Danmark har afvist at medvirke. Andre har ikke besvaret vores henvendelser enten fordi de ikke kunne afsætte tid til det eller måske, for enkelte andre, fordi de var mistroiske overfor projektet. Tallene der opgives er de tal, som menighederne har opgivet til os. I enkelte tilfælde har vi modtaget et tal, som ikke syntes troværdige og vi har i disse tilfælde diskuteret trossamfundets medlemsforståelse og prøvet at opnå et mere realistisk tal. Men det er naturligvis indlysende, at der forstås noget forskelligt ved medlem i de forskellige trossamfund. Nogle kristne kirker, fx Bibel- og Missionscenteret i Thisted regner kun døbte voksne for medlemmer, mens fx den russisk ortodokse kirke, Alexander Newsky kirken i Danmark regner alle med en ortodoks baggrund som (potentielle) medlemmer. Andre trossamfund har flere typer af medlemmer, fx har Brahma Kumaris Verdensuniversitet 22 kernemedlemmer og 924 medlemmer af støtteforeningen. Hvilke af disse tal sammenlignes bedst med medlemstallet i Bibel- og Missionscenteret i Thisted eller den ortodokse kirkes medlemsangivelser? Først og fremmest var det dog oplysende at få konstateret, hvor lidt styr på tallene, mange af grupperne har, og hvor beskeden interesse mange synes at have heri. Har man én gang opnået officiel status som anerkendt eller godkendt trossamfund, er der ikke kontrol af oplysninger, der både kan være forældede, forkerte eller helt tilfældige. Der er med andre ord udbredt "rod i religionen", statistisk set, om end der er en klar tendens til at kristne grupper med relation til større kirkesamfund har mere kontrol med tallene. Det er på den anden side helt velkendt for religionsforskeren. Medlemsbegrebet er ofte løst og u håndterbart; nogle tæller individer andre familier, nogle tæller betalende, andre antal deltagere, mange tæller slet ikke – for en del er det nemlig slet ikke relevant.

Projektet, vi præsenterer her, er i tråd med den interesse, der har ligget bag udgivelsen af "Tørre tal om troen" redigeret af Margit Warburg og Brian Jacobsen ([Forlaget Univers 2007](#)). I introduktionen til denne lægger Margit Warburg netop vægt på nødvendigheden af at have tal som modvægt til løse påstande om, hvordan religionen udvikler sig, for eksempel i forhold til billedet af udviklingen i muslimske grupper i Danmark. Inden da havde Tim Jensen foretaget en kortlægning i sin [Religionsguide](#) (bogudgave 1994, 1999). Også Pluralismeprojektet ønskede at give et konkret billede af det religiøse landskab i Danmark ved at gennemføre et detaljeret studie af religiøse grupper først i et begrænset område (Århus) og senere på landsplan.

Samtidig er årbogen her et nyt tiltag. For det første, fordi den som årbog netop ønsker at bidrage med opdateringer af disse tal fra år til år, og det andet, fordi den som webpublikation har et format, der kan tilbyde mere, end hvad traditionelle udgivelser kan. Dette gælder løbende opdateringer af materialet, fleksibel adgang til materialet, samt et [Danmarkskort over godkendte/anerkendte trossamfund](#), ud fra hvilket, man kan danne sig et indtryk af religionernes placering i det danske landskab. Med andre ord, årbogen *Religion i Danmark 2009* er en ressource for alle, der vil vide mere om, hvordan religion ser ud i Danmark i dag, hvad enten det er i mediesammenhænge, undervisning eller forskning.

Religion i Danmark i 2009 er udarbejdet af forskere tilknyttet [Center for SamtidsReligion](#) ved det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet. Indsamlingen af data har været ledet af Lene Kühle og udført af medarbejdere på centeret i samarbejde med studentermedhjælpere Marc Andersen, Rikke Tranberg Madsen og Sara Jul

DET TEOLOGISKE FAKULTET

AARHUS UNIVERSITET

Jacobsen. Center for SamtidsReligion er et tværfagligt samarbejde med fokus på studiet af religion i Danmark i dag, se mere om centeret på hjemmesiden.

[1] Tallet opstår ved en sammentælling af de godkendte trossamfund på Familiestyrelsens hjemmeside. Tallet angår trossamfundene, som altså hver kan have en lang række menigheder under sig. I tallet er der fratrukket de trossamfund, der er nedlagt og de trossamfund, der nu er en menighed under et andet trossamfund er heller ikke medregnet.

[2] Se evt. <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/277094:Kirke---tro--Sikh-opgoer-om-menighedshus>